

*До разової спеціалізованої вченої ради
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(76000, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35)*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Барабаш Ольги Олегівни
на дисертацію Книгницького Миколи Миколайовича
на тему: «Роль правової культури в процесі застосування права в
Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

Аналіз рукопису дисертації і публікацій автора дисертації за темою дослідження дозволяє висловити наступні судження та висновки.

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертація Книгницького Миколи Миколайовича присвячена дослідженню ролі правової культури у процесі застосування права в Україні, що є однією з основних складових механізму ефективного функціонування правової системи та правопорядку в державі. Тема є надзвичайно актуальною, оскільки правова культура безпосередньо впливає на якість правозастосовної діяльності, взаємодію між громадянами та органами правозастосування, а також на рівень законності та правопорядку в країні.

Згідно зі ст. 1 Конституції України, Україна є правовою державою, що передбачає не тільки існування правових норм, а й їх ефективне застосування. Високий рівень правової культури сприяє свідомому дотриманню законів, законослухняності громадян та професіоналів, а також підвищенню довіри до правової системи. Поняття «правова культура» тісно пов'язане з правосвідомістю, оскільки саме від правової свідомості суспільства залежить ефективність застосування правових норм. Проблеми правового виховання, підвищення рівня правової культури через правову освіту та інформацію мають значний вплив на правосвідомість громадян, зокрема молоді, що є

важливим фактором для зміцнення законності та боротьби з правовим нігілізмом.

Актуальність теми зумовлена рядом об'єктивних і суб'єктивних чинників, як внутрішніх, так і зовнішніх, які детально та професійно аналізуються в даній роботі, і тому не потребують додаткової аргументації. Саме ці фактори визначають актуальність теми цього дослідження, метою якого є розробка концептуальної моделі правового регулювання суспільних відносин, що ґрунтується на забезпеченні високого рівня правової культури всіх учасників правозастосовного процесу.

Таким чином, дисертаційна робота Книгницького М.М., в якій досліджується роль правової культури у процесі застосування права в Україні, є надзвичайно важливою та актуальною, оскільки спрямована на вирішення сучасних наукових і практичних проблем, що стоять перед українською правовою системою в умовах її розвитку та інтеграції до європейського правового простору.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти "Університет Короля Данила" за напрямками "Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)" (державний реєстраційний номер 0116U002342) та "Закономірності розвитку і функціонування правової держави" (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень і рекомендацій, сформульованих автором

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та публікаціями дисертанта за темою дослідження, дозволило зробити висновки, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертації мають високий рівень

теоретико-методологічної та емпіричної обґрунтованості, вони базуються на фундаментальних положеннях сучасної теорії держави і права, демократичних засадах національного конституційного та міжнародного права, глибокому теоретичному і нормативно-правовому аналізу правової культури як правового явища. Дисертаційна робота вирізняється міждисциплінарним підходом з огляду на новий ступінь розвитку сучасної юриспруденції. Це посилює актуальність комплексного наукового дослідження концепції правової культури, засобів її забезпечення, що зумовлюється не лише необхідністю сприяти розширенню вітчизняного доробку у сфері захисту прав людини, а й потребою в науково обґрунтованих висновках.

Достовірність наведених у дисертації науково-методологічних положень та практичних висновків підтверджується значною кількістю опрацьованих праць вітчизняних і зарубіжних науковців, фактологічних даних, даних інтернет-ресурсів, ознайомленням з новітньою юридичною практикою у сфері захисту прав людини тощо. Коректність посилань на літературні джерела дозволяє чітко відокремити наукові здобутки автора від напрацювань інших вчених; джерельно-інформаційна база дослідження містить 143 найменування.

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження, сформульовані висновки та рекомендації є науково обґрунтованими і базуються на використанні **сучасних методів дослідження**.

Зокрема використано комплекс філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально юридичних методів наукового пізнання, зокрема: формально-логічний метод – при характеристиці поняття та сутності правової культури та процесу застосування права, що дозволяє виявити основні принципи та категорії, що визначають правову культуру і її роль у правозастосуванні; методи аналізу та синтезу – для дослідження особливостей правової культури та правозастосування, що дає змогу розкрити взаємозв'язок між елементами правової культури та ефективністю правозастосовної діяльності; метод порівняльного аналізу – при порівнянні різних форм і

методів формування правової культури в контексті правозастосування в Україні та інших країнах, що сприяє виявленню найбільш ефективних підходів; системно-функціональний метод – для дослідження механізмів впливу правової культури на функціонування правозастосовних органів та забезпечення ефективності застосування права; нормативно-догматичний метод – при аналізі нормативно-правових актів та правових норм, що регулюють роль правової культури в процесах правозастосування в Україні; метод діалектики – для аналізу розвитку правової культури в умовах соціальних і політичних змін в Україні, виявлення суперечностей та альтернативних шляхів удосконалення правозастосовної діяльності; метод узагальнення – при формулюванні загальних висновків і рекомендацій щодо підвищення рівня правової культури і вдосконалення правозастосування в Україні (висновки).

Практичне значення отриманих результатів визначається їх актуальністю, новизною та сформульованими загальнотеоретичними і прикладними висновками. Сформульовані у дисертації висновки, положення і пропозиції можуть бути використані: у ході проведення подальших фундаментальних, загальнотеоретичних, галузевих і прикладних досліджень з проблеми вивчення ролі правової культури у процесі застосування права в Україні, права та держави на сучасному етапі українського державотворення. Матеріали дисертації використовуються в навчальному процесі Університету Короля Данила при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права», (акт впровадження від 04.09.2024); в науково дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково- дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері (довідка про впровадження від 05.09.2024).

Завершена логіка проведеного наукового дослідження, значна кількість опрацьованих інформаційних джерел, актуальна методика та відповідна апробація дають всі підстави стверджувати, що сформульовані у дисертаційній роботі Книгницького М.М. наукові положення, а також висновки та рекомендації мають вагоме теоретико-методичне та практичне обґрунтування.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Зі змісту дисертації та опублікованих Книгницьким М.М. наукових праць можна зробити висновок, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертанта та характеризуються науковою новизною, яка, у формулюванні автора, полягає в комплексному дослідженні ролі правової культури у процесі застосування права в Україні на сучасному етапі трансформації української правової системи.

Особливо важливими є такі результати дослідження, які вперше були розглянуті в рамках української правової науки: вплив правової культури на ефективність застосування правових норм в Україні, взаємозв'язок між рівнем правової культури та правозастосуванням, а також роль правових інститутів у формуванні правової культури через систему правового виховання. Крім того, дисертант вперше обґрунтував необхідність інтеграції морально-етичних стандартів у професійну діяльність правників, зокрема для підвищення ефективності правозастосовної діяльності.

Удосконалено методологічні засади дослідження правової культури, включаючи вивчення взаємодії правових норм з соціально-економічними умовами суспільства, а також підходи до трактування правозастосування через призму етичних стандартів, що формують справедливу правову практику. Подальший розвиток отримали концептуальні підходи до взаємодії правової культури з іншими соціальними категоріями, такими як мораль і політика, що

дозволяє побудувати більш ефективну модель правового регулювання в умовах динамічних змін.

Окремо заслуговують на увагу пропозиції щодо удосконалення правової культури в Україні через впровадження європейських стандартів та застосування міжнародного досвіду для підвищення якості правозастосування в Україні. Тому пропозиції та висновки, сформульовані в роботі, є новаторськими і мають велике значення для подальшого розвитку теорії та практики правової культури в Україні.

Дослідження здобувача істотно доповнює наукову думку, що стосується правової культури та правозастосування, та надає значну практичну цінність для впровадження ефективних заходів щодо покращення правової освіти та підвищення рівня правової свідомості громадян України.

Повнота викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації доповідались і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та форумах, а результати дисертації висвітлені в 7 наукових публікаціях, з яких 4 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 стаття в міжнародному фаховому виданні (Республіка Польща) та 2 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій.

Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Поряд з позитивною оцінкою результатів дослідження та визнанням високої наукової та практичної цінності дисертації Книгницького М.М., належного рівня його наукової новизни, вважаємо, що низка положень, представлених у роботі, потребують додаткового обґрунтування або мають

дискусійний характер, що може слугувати підставою для наукової дискусії. А саме:

1. У дисертації автор вказує на взаємозв'язок правової культури з правосвідомістю громадян, однак недостатньо розкривається питання про вплив правового нігілізму на правову культуру та правозастосування. Правовий нігілізм є значущою проблемою в Україні, зокрема серед молоді, і має серйозні наслідки для правопорядку та розвитку правової держави. Зокрема, більше уваги варто приділити аналізу того, як правовий нігілізм впливає на правову культуру та як засоби формування правової культури можуть зменшити його негативний вплив. Важливим є також питання про фактори, які сприяють виникненню правового нігілізму, і засоби правової культури, що можуть ефективно протидіяти цьому явищу. Виходячи з цього виникають запитання. Які основні фактори сприяють виникненню правового нігілізму в Україні? Як правова культура може допомогти знизити його рівень серед громадян?

2. У підрозділі 2.2 досліджується роль правової освіти у формуванні правової культури, однак недостатньо розкрито механізм, за допомогою якого правова освіта може формувати такі цінності, як здатність до самоорганізації, відстоювання прав та ведення діалогу. Враховуючи сучасні тенденції модернізації освіти в Україні, важливо уточнити, які конкретно методи навчання та виховання мають найкращі результати у розвитку цих якостей у майбутніх правників. Автор зазначає, що правова освіта є підґрунтям для дотримання норм права, проте слід більш детально розкрити, як саме освітні програми можуть впливати на розвиток громадянських навичок, які є необхідними для демократичного правового суспільства. Як саме правова освіта може сприяти формуванню громадянських навичок, таких як здатність до ведення діалогу та пошуку компромісів? Які методи навчання мають найкращі результати у формуванні цих навичок у студентів юридичних спеціальностей? Ці питання потребують висвітлення на прилюдному захисті.

3. Зі змісту дисертації випливає, що правова культура є важливим компонентом правової системи, однак недостатньо розглянуто, як саме зміни в правовій культурі можуть безпосередньо впливати на ефективність правозастосування в різних галузях права (цивільному, кримінальному, адміністративному). Хоча в роботі зазначається, що правова культура є фактором, який сприяє зміцненню правопорядку, не розкрито, яким чином вона впливає на конкретні правозастосовчі практики. Зокрема, чи є певні елементи правової культури, які можна вважати критичними для запобігання правовим порушенням або підвищення рівня правосвідомості в окремих сферах?

4. У дисертації не розглянуто вплив правової культури на роботу правоохоронних органів, зокрема на боротьбу з організованою злочинністю та тероризмом. Оскільки правова культура є важливим компонентом правозастосовної діяльності, важливо було б проаналізувати, як вона впливає на ефективність роботи правоохоронних органів у боротьбі з особливо тяжкими злочинами.

Проте варто наголосити, що вказані недоліки і наведені зауваження в основному вказують на дискусійні моменти або мають рекомендаційний характер й не є суттєвими та не заперечують загальну позитивну оцінку дисертації Книгницького М.М., як ґрунтовного дослідження, що містить наукову новизну та має теоретико-методологічну, а також практичну цінність.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

За своєю структурою, обсягом, змістом та оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим «Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», і «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої

вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Назва дисертації відображає її зміст, що, своєю чергою, свідчить про досягнення сформульованої мети та вирішення поставлених автором завдань дослідження. Робота вдало ілюстрована додатками, що підкреслюють її праксеологічну значущість. За кожним розділом дисертаційної роботи і за роботою в цілому зроблено ґрунтовні висновки, одержані автором особисто. Оформлення і зміст дисертаційної роботи відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Загальний обсяг дисертації складає 197 сторінок, з них основний текст 161 сторінка. Список використаних джерел налічує 143 найменування і займає 14 сторінок. Три додатки займають 4 сторінки.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Миколи Миколайовича Книгницького на тему: «Роль правової культури в процесі застосування права в Україні» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки є належно обґрунтованими, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення. Автором запропоноване нове розв'язання важливої наукової проблеми, що виявляється в аналізі ролі правової культури, науково – практичних рекомендацій щодо їх регламентації на законодавчому рівні в умовах трансгуманізму та антропологізації права.

Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 081 Право.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зазначене засвідчує, що за змістом, актуальністю, оформленням, підходами до вирішення наукових проблем, теоретичним та прикладним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему: «Роль правової культури в процесі застосування права в Україні» за своєю структурою, обсягом та оформленням відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Микола Миколайович Книгницький заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань “Право” за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загально-правових
дисциплін Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Ольга БАРАБАШ

